

Problem ubóstwa i wykluczenia społecznego w Polsce na tle wybranych krajów Unii Europejskiej – wyniki badań

Dr Elżbieta Szczygieł

Stowarzyszenie „Centrum Wspierania Edukacji i Przedsiębiorczości”

Erasmus+ Co-funded by the European Union

Idea projektu „TAP - Razem Przeciw Ubóstwu”

- Kraje realizujące projekt: Estonia, Hiszpania, Holandia, Polska, Rumunia i Włochy;
- Czas badań: 11.2014 – 03.2015
- Narzędzie badawcze: kwestionariusz wywiadu pogłębionego z częścią ankietową;
- Liczebność grupy badanej: 90 osób;
- Skład grupy badanej:
 - osoby bezrobotne,
 - o niskim poziomie kwalifikacji lub wykształcenia,
 - samotnie wychowujące dzieci,
 - rodziny wielodzietne,
 - gospodarstwa domowe o niskich dochodach.

Ubóstwo i wykluczenie społeczne – próba definicji

- brak uniwersalnej definicji ubóstwa;
- wybór określonego terminu ubóstwa ma zasadnicze znaczenie dla wyników uzyskiwanych w trakcie badań;
- zjawiska społeczne badane na gruncie dziedziny nauk społecznych i ekonomicznych;
- konieczność łącznego ich rozpatrywania;

Ubóstwo i wykluczenie społeczne – próba definicji

- dobrobyt - zasobność społeczeństwa, bogactwo, ale też i wysoką jakość życia (punkt wyjścia);
- ubóstwo w ujęciu absolutnym (minimum egzystencjalne) i relatywnym (odniesienie do przeciętnego poziomu życia w społeczeństwie);
- formy wykluczenia (społeczne, ekonomiczne, cyfrowe, polityczne, itp.);
- deprywacja materialna.

Podstawowe dane statystyczne dotyczące ubóstwa i wykluczenia społecznego

Tabela 1. Wartość ekwiwalentnych dochodów rocznych netto (w EUR)

Miejsce zamieszkania	Średnia	Mediana
Estonia	7 846	6 579
Hiszpania	15 635	13 524
Holandia	23 125	20 839
Polska	5 976	5 164
Rumunia	2 368	2 066
Włochy	17 864	15 733

Źródło: opracowanie własne na podstawie: EUROSTAT, dane za rok 2013
(<http://ec.europa.eu/eurostat/data/database>)

Podstawowe dane statystyczne dotyczące ubóstwa i wykluczenia społecznego

Tabela 2. Wskaźnik zagrożenia ubóstwem (60% mediany dochodów ekwiwalentnych po transferach społecznych)

Miejsce zamieszkania	Ogółem	Osoba samotna z dziećmi	Dziecko do 18 r. ż.	Dwie osoby dorosłe z:		
				dzieckiem	dwójką dzieci	z trójką lub więcej dziećmi
Estonia	18,5	39,8	18,1	13,0	13,4	18,9
Hiszpania	20,4	38,0	27,5	18,8	22,9	39,4
Holandia	10,4	20,1	12,6	6,5	4,7	20,1
Polska	17,1	29,5	23,2	11,6	17,2	37,3
Rumunia	22,3	31,3	32,1	15,2	22,8	60,6
Włochy	19,1	35,9	24,8	13,5	22,3	38,1

Źródło: opracowanie własne na podstawie: EUROSTAT, dane za rok 2013
(<http://ec.europa.eu/eurostat/data/database>)

Podstawowe dane statystyczne dotyczące ubóstwa i wykluczenia społecznego

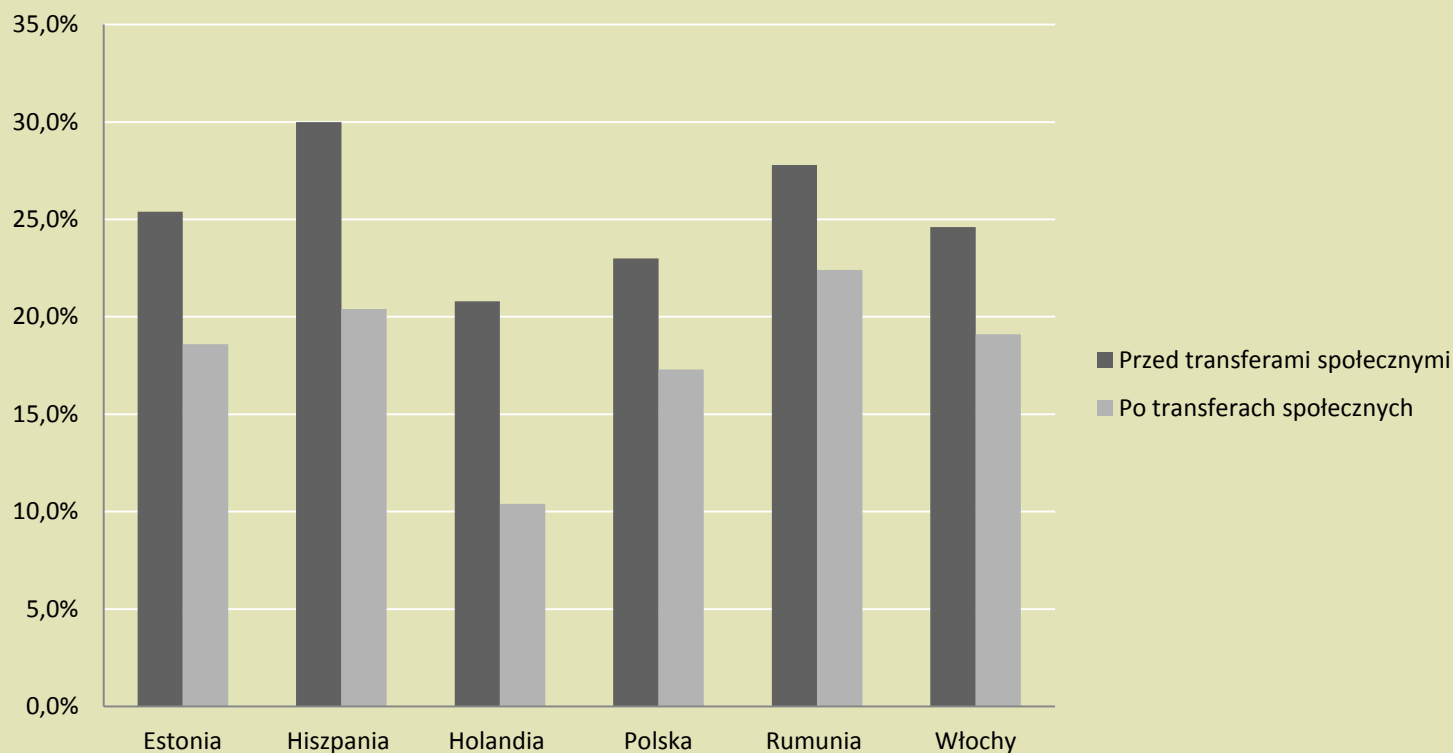
Tabela 3. Wskaźnik zagrożenia ubóstwem przed transferami społecznymi

Miejsce zamieszkania	Ogółem	Dzieci poniżej 18 r. ż.
Estonia	25,4	27,5
Hiszpania	30,0	38,0
Holandia	20,8	23,9
Polska	23,0	29,9
Rumunia	27,8	40,0
Włochy	24,6	33,6

Źródło: opracowanie własne na podstawie: EUROSTAT, dane za rok 2013
(<http://ec.europa.eu/eurostat/data/database>)

Podstawowe dane statystyczne dotyczące ubóstwa i wykluczenia społecznego

Wykres I. Porównanie wartości wskaźników zagrożenia ubóstwem przed i po transferach społecznych gospodarstwach domowych ogółem

Źródło: opracowanie własne na podstawie: EUROSTAT, dane za rok 2013
(<http://ec.europa.eu/eurostat/data/database>)

Podstawowe dane statystyczne dotyczące ubóstwa i wykluczenia społecznego

Tabela 4. Wskaźnik zagrożenia ubóstwem lub wykluczeniem społecznym

Miejsce zamieszkania	Ogółem	Mężczyźni	Kobiety
Estonia	23,5	22,5	24,4
Hiszpania	27,3	27,9	26,7
Holandia	15,9	14,9	16,9
Polska	25,8	25,5	26,2
Rumunia	40,4	39,4	41,3
Włochy	28,4	27,2	29,6

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Eurostat, dane za rok 2013
(<http://ec.europa.eu/eurostat/data/database>)

Wyniki badań własnych nad ubóstwem i wykluczeniem społecznym

Tabela 5. Liczebności respondentów ze względu na podstawowe i dodatkowe źródła dochodów

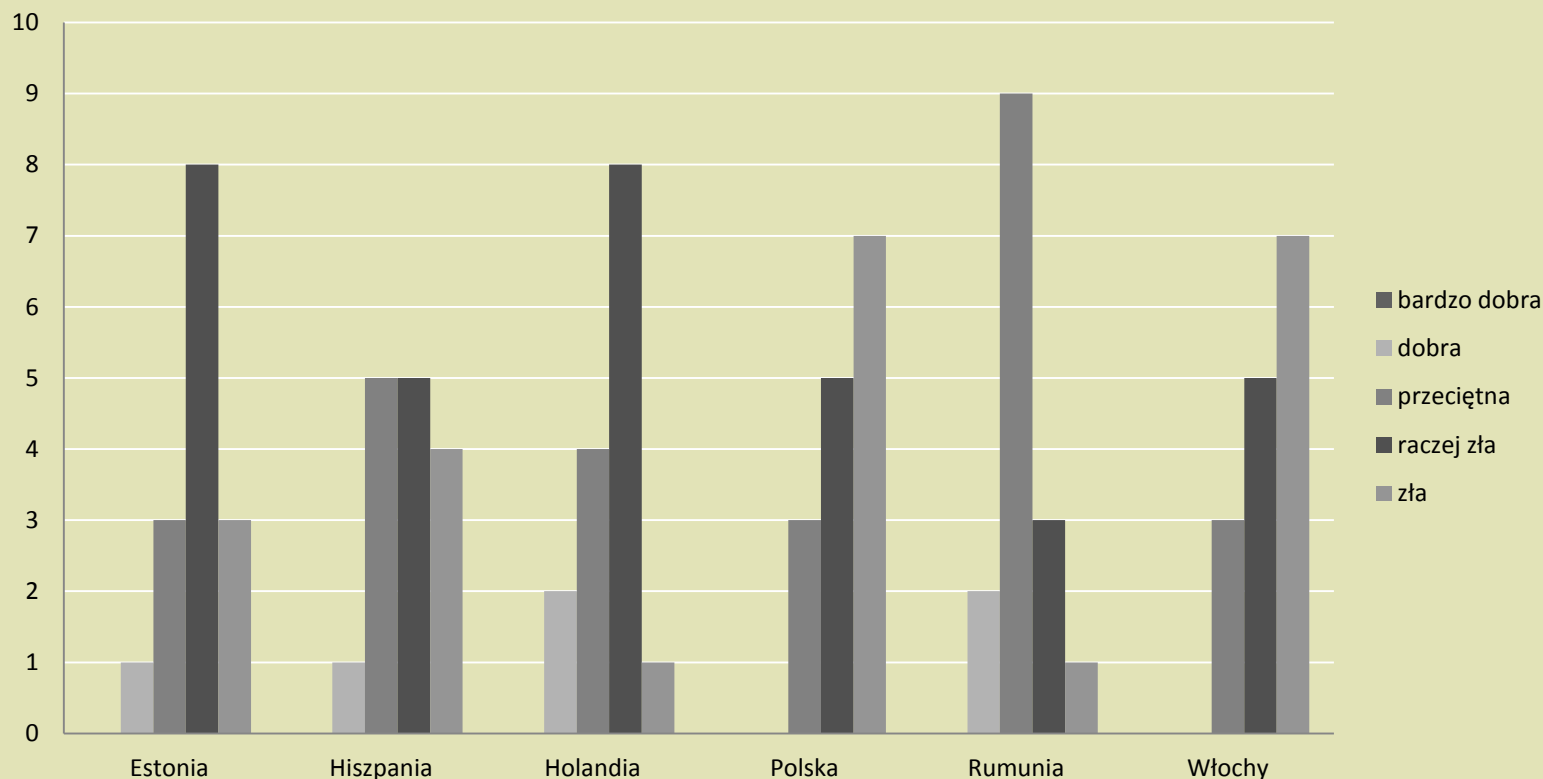
Miejsce zamieszkania	praca najemna		gospodarstw o rolne		praca na własny rachunek		emerytura lub renta		zasiłki z pomocy społecznej		świadczenia dla bezrobotnych		dary, alimenty i pozostałe dochody	
	G	D	G	D	G	D	G	D	G	D	G	D	G	D
Estonia	2	1	4	1	0	0	2	0	1	1	0	1	3	6
Hiszpania	4	0	0	0	2	0	0	0	4	2	3	0	1	2
Holandia	4	2	0	2	2	3	3	2	9	2	2	0	3	4
Polska	6	6	0	3	0	1	0	1	8	4	2	1	5	5
Rumunia	8	1	1	2	0	1	3	1	0	1	0	1	2	5
Włochy	3	0	0	0	2	0	4	0	1	0	2	0	4	4
Razem	27	10	5	8	6	5	12	4	23	10	9	3	18	26
ŁĄCZNIE	37		13		11		16		33		12		44	

(G) – źródło główne, (D) – źródło dodatkowe

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badań

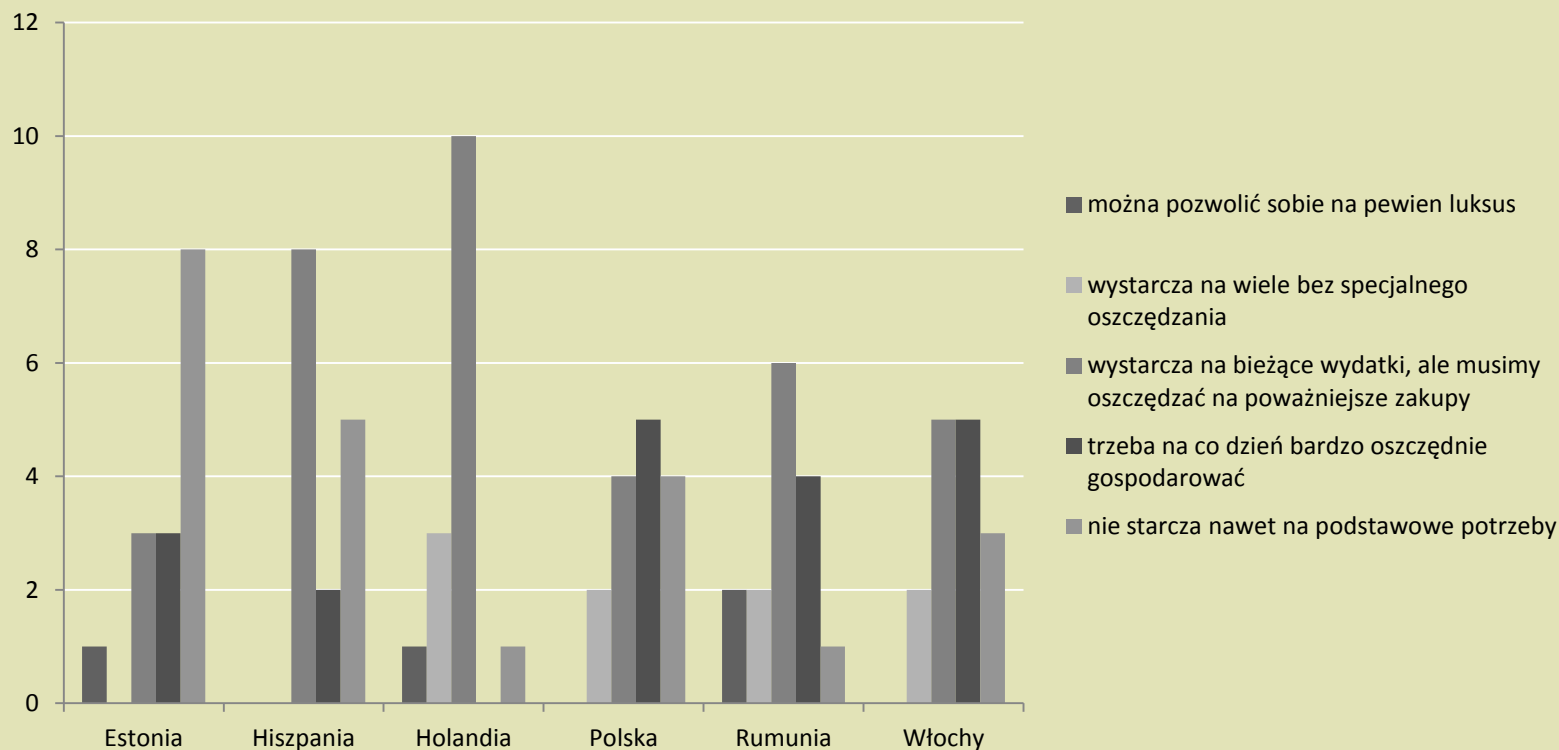
Wyniki badań własnych nad ubóstwem i wykluczeniem społecznym

Wykres 2. Porównanie oceny sytuacji dochodowej respondentów w badanych krajach
Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badań

Wyniki badań własnych nad ubóstwem i wykluczeniem społecznym

Wykres 3. Porównanie charakterystyki sytuacji dochodowej respondentów w badanych krajach

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badań

Wyniki badań własnych nad ubóstwem i wykluczeniem społecznym

Tabela 6. Możliwość zaspokojenia potrzeb respondentów

Zaspokojenie potrzeb	Liczebność		Procent*	
	Tak	Nie	Tak	Nie
wyjazd na wypoczynek wszystkich członków gospodarstwa domowego	12	78	13,3	86,7
poniesienie nieoczekiwanego wydatku w wysokości 1/3 średniej krajowej zarobków	15	75	16,7	83,3
posiadanie samochodu osobowego	11	79	12,2	87,8
wizyta u lekarza specjalisty	37	51	41,1	56,7
możliwość jedzenia mięsa, drobiu, ryb (lub wegetariańskich odpowiedników) co drugi dzień	55	34	61,1	37,8
terminowe regulowanie zobowiązań finansowych	44	46	48,9	51,1
ogrzanie mieszkania stosownie do potrzeb	66	24	73,3	26,7

(*) procent z ogółu respondentów, tj. 90 osób

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badań

Wyniki badań własnych nad ubóstwem i wykluczeniem społecznym

Tabela 7. Działania podejmowane celem zaspokojenia potrzeb respondentów

Podejmowane działanie	Liczebność		Procent*	
	Tak	Nie	Tak	Nie
korzystam ze zgromadzonych oszczędności	19	70	21,1	77,8
sprzedaję składniki majątku lub oddaję je pod zastaw	8	81	8,9	90
ograniczam bieżące potrzeby	84	5	93,3	5,6
zadłużam się	41	48	45,6	53,3
członek gospodarstwa podejmuje dodatkową pracę	24	66	26,7	73,3
korzystam z pomocy krewnych, znajomych, instytucji pomocowych	69	21	76,7	23,3
podejmuję inne działania	13	42	14,4	46,7
nie robię nic w tym kierunku	4	45	4,4	50

(*) procent z ogółu respondentów, tj. 90 osób

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badań

Wyniki badań własnych nad ubóstwem i wykluczeniem społecznym

- *Straciłam pracę siedem lat temu, kiedy byłam chora: firmę zamknięto z powodu kryzysu i odtąd nie mogę znaleźć nowej pracy. Główny problem to wiek [...]. Moja córka ma małą miesięczną pensję: 320 euro, a matka małą emeryturę: 365 euro. Próbujemy więc wyżyć z tych pieniędzy. [Kobieta, lat 61, Estonia]*
- *Jestem inżynierem. Pracowałam wiele lat w porcie w Tallinie, ale gdy Estonia stała się niezależna, większość pracowników niebędących Estończykami, a wśród nich ja, straciło pracę. Od tego czasu nie mogę znaleźć pracy. [Kobieta, lat 56, Estonia]*

Wyniki badań własnych nad ubóstwem i wykluczeniem społecznym

- *Obecnie nie pracuję. Teraz jestem gospodynią domową [...]. Wciąż jestem niezadowolona, bo musimy comiesięcznie spłacać pożyczkę, a to jest duża suma [...]. Staramy się nie wydawać na niepotrzebne rzeczy. Mój mąż ma własną firmę, więc to zależy, ile w danym miesiącu zarobi. Miesiącami jego praca nie wystarcza, więc żyjemy z oszczędności. [Kobieta, lat 36, Hiszpania]*
- *Pracowałam wcześniej jako księgowa. Mam prawie 20 lat doświadczenia. Ale tutaj, w Hiszpanii nie mogłam znaleźć takiej pracy, więc zaczęłam jako pomoc domowa... opiekunka do dzieci przez cztery lata. Na początku pojechałam do Hiszpanii z wizą, która nie umożliwiała mi podjęcia pracy w Hiszpanii, ale teraz, gdy mieszkam legalnie, nie mogę znaleźć pracy, dlatego pracuję w domach różnych ludzi, jak już powiedziałam. Mój wiek to też problem... [Kobieta, lat 44, Hiszpania]*

Wyniki badań własnych nad ubóstwem i wykluczeniem społecznym

- Dobrze, że mogę opowiedzieć własną historię jako klientka banku żywności, gdy nie tracę godności. Pracowałam sezonowo do 2012 [...]. Nie mam pieniędzy ani żadnych dodatkowych źródeł finansowania. Dlatego chodzę do banku żywności i mogę tam chodzić co tydzień. Muszę zapłacić 80 euro miesięcznie za wszystkie rzeczy i po dodatkową zdrową żywność. Tak to jest. Jeśli chcę coś mieć, a mnie na to nie stać, idę do pomocy społecznej po dodatkowe wsparcie. To wszystko. To proste. Ale nie ma żartów [...]. Prawdziwa bieda... my tutaj tego nie znamy. Tak jest w Maroku, gdzie się żyje kilka dni o chlebie i wodzie. Nic poza tym... Ale prawdą jest, że wciąż jest ciężko. Jednak w tym kraju zawsze jest jakiś ratunek. Takie jest moje zdanie. Osobiście robię, co mogę... [Kobieta, lat 54, Holandia]*
- Po prostu jestem od dawna w długach, dlatego mam menadżera, który wszystko za mnie załatwia i wykonuje. Obecnie jestem zależna od zasiłków i dostaję miesięcznie odpowiednią sumę pieniędzy na własne potrzeby [...]. Ubóstwo to nic innego jak życie na ulicy. [Na pytanie jak radzi sobie z prowadzeniem gospodarstwa domowego – przyp. Autorki] Naprawdę nie stać mnie na niektóre rzeczy. Proste. Jeśli naprawdę jest coś nie tak, idę do pomocy społecznej po pomoc. Tam jest projekt na ‘biały towar’ jak na przykład pralki. Co kilka lat możesz dostać coś za darmo. To jest bardzo fajne. [Kobieta, lat 43, Holandia]*

Wyniki badań własnych nad ubóstwem i wykluczeniem społecznym

- *Pieniądzy ciągle brakuje. Kwota 594 zł miesięcznie to jest bardzo mało, zapłacę prąd, wykupię leki i pieniędzy nie ma. Muszę wybierać co w pierwszej kolejności mam zapłacić. Mieszkanie, wodę mam nie zapłacone, jak mi się uda gdzieś dorobić, to staram się jakoś to spłacać [...]. Nie mam pracy, stałego źródła dochodów. Jak się coś trafi to jest, to praca na tydzień i to bez umowy. [Kobieta, lat 47, Polska]*
- *Sytuacja jest trudna, żeby zaspokoić bieżące potrzeby, zmuszona jestem zbierać złom, butelki po piwie i za to otrzymuję jakieś drobne pieniądze, które przeznaczam na opłaty: czynsz, prąd, gaz. Taka sytuacja jest bardzo upokarzająca [...]. Nie wszystkim odpowiada to, że grzebię w śmietnikach w poszukiwaniu puszek, butelek i namawiają swoje dzieci, żeby mi dokuczały, jest to bardzo upokarzające. [Kobieta, lat 55, Polska]*

Wyniki badań własnych nad ubóstwem i wykluczeniem społecznym

- *Ja też pracuję nielegalnie. Teraz próbuje wyżyć pracą na czarno, ale kiedyś mogę potrzebować opieki lekarskiej, kiedyś przejdę na emeryturę. Mam nadzieję, że przedtem będę miał legalną pracę. To właśnie obiecano mi w następnym roku (w 2015 – przyp. Autorki). Tak, to mi obiecali [...]. Pracuję dziennie około 2-3 godziny za zmienną pensję [...]. Co zrobić, jak jest się bez gotówki [...]. Nie zaciągam kredytów. Nie lubię tego. Jak nie mam pieniędzy, to nie mam też kredytów, to wszystko. Jeszcze nigdy nie musiałem nagle wydawać większej gotówki. [Mężczyzna, lat 41, Rumunia]*
- *Bardzo trudno znaleźć legalną pracę ze wszystkimi wymaganymi dokumentami. Szefowie nas wykorzystują. Szukałem takiego stanowiska, ale nic nie znalazłem [...]. Ciągle nie mam pieniędzy, nawet nie ma za co kupić chleba. Płacę 75 lei miesięcznie, elektryczność to 30 lei miesięcznie, dużo pieniędzy wydaję na mieszkanie [...]. W ogródku obok jest strumyk, z którego czerpiemy wodę, inaczej musielibyśmy płacić. Nie mamy toalety, więc korzystamy z baru po drugiej stronie ulicy. W zamian sprzątam podłogę, wycieram stoły i czyszczę toaletę, a właściciel baru też nam czasem pomaga. [Mężczyzna, lat 42, Rumunia]*

Wyniki badań własnych nad ubóstwem i wykluczeniem społecznym

- To tragiczne, że nie ma pracy. Nie mogę znaleźć pieniędzy, by zapłacić czynsz. Jestem bezrobotny i otrzymywałem pomoc ze strony kościoła, a państwo daje mi talony na zakup żywności dla mnie i dla rodziny. Często się modlę. Płacimy za wynajem i wydatki: gaz i światło. Nie, nie mamy oszczędności. Może w przyszłości będę potrzebował pomocy psychiatry, jeśli nie będę miał pieniędzy do zapłaty. Sytuacja jest naprawdę ciężka. [Mężczyzna, lat 43, Włochy]*
- Jesteśmy w otchłani. Zawsze znajdzie się ktoś, kto będzie pracował za mniejsze pobory, które i tak są zmniejszane. Dwie największe bariery dla mnie to to, że jestem kobietą i jestem stara [...]. Kiedy pracowałam, moje życie było lepsze. Dlatego znalezienie pracy mogłoby mi bardzo pomóc [...]. Szukam pracy, chodzę do instytucji charytatywnych, mam partnera i dzielimy się codziennymi wydatkami. Nie korzystam z pomocy finansowej. [Kobieta, lat 53, Włochy]*

Wyniki badań własnych nad ubóstwem i wykluczeniem społecznym

Publikacja po badaniach:

Elżbieta Szczygieł, *Oblicza ubóstwa i
wykluczenia społecznego w wybranych
krajach europejskich*, Wyd. CWEP,
Rzeszów 2015.

www.tap-project.eu

Erasmus+ Co-funded by the European Union

Dziękuję za uwagę

Stowarzyszenie „Centrum Wspierania
Edukacji i Przedsiębiorczości”

ul. K. Hoffmanowej 19

35-016 Rzeszów

elzbieta.szczygiel@cwep.eu

